

Sivullinen –tarina välinpitämättömyydestä

Äidinkieli ja
kirjallisuus 5.
kurssi
kirjallisuusessee
24.5.2010

Sivullinen on kertomus miehestä, joka ei tunne kuuluvansa mihinkään, jonka mielestä kaikki on yhdentekevää, koskaan ei ole hyvä ja millään ei ole mitään väliä. Hän on Mersault, kirjan päähenkilö, nuori algerianranskalainen konttoristi. Sivullinen on kirjailija Albert Camus'n esikoisromaani ja yksi niistä kirjoista, joilla hän saavutti Nobelin kirjallisuuspalkinnon vuonna 1947.

Tarina alkaa, kun Mersault saa tietää äitinsä kuolleen ja hän matkaa hautajaisiin. Hän ei itke, eikä tahdo nähdä äitinsä ruumista, vaan ainoastaan valvoo arkun äärellä vanhainkodin ruumishuoneessa. Seuraavana päivänä äiti haudataan. Hautajaissaattue kulkee pitkän matkan vanhainkodilta hautausmaalle paahtavassa auringossa. Mersault kärsii kuumuudessa, ja helle saa hänen päänsä sekaisin. ”Saattue tuntui minusta kulkevan vähän nopeammin. Ympäriini oli yhä sama loistava, aurinkoa tulviva tasanko. Taivas hohti sietämättömästi. —Tuo kaikki, aurinko, ajoneuvoista lähtevä nahan ja lannan, lakan ja suitsutuksen haju, unettoman yön aiheuttama väsymys, sumensi katseeni ja ajatukseni.”

Hautajaisten jälkeisenä päivänä Mersault tapaa entisen työtoverinsa Marien uimarannalla. Marie pitää Mersault'sta ja he alkavat tapailla. Mersault ei tunne rakastavansa Marieta ja kertookin työlle totuuden, mutta Marie tahtoo silti mennä naimisiin Mersault'n kanssa. ”Sitten hän tahtoi tietää, rakastinko häntä. Vastasin kuten jo kerran ennen, ettei se mitään merkinnyt, mutta etten häntä luultavastikaan rakastanut. — Selitin, ettei sillä seikalla ollut mitään merkitystä ja että jos hän halusi, niin voimme mennä naimisiin.” Mersault'n naapurissa asuu Raymond, joka väittää olevansa varastonhoitaja, mutta jota ihmiset pitävät parittajana. Raymond joutuu vaikeuksiin rakastajattarensa veljen kanssa. Raymond huomaa naisen pettävän häntä ja hakkaa tämän, josta veli suuttuu ja alkaa seurata Raymondia. Kun Mersault, Marie ja Raymond menevät Raymondin tuttavien Massonin luo eräänä sunnuntaina, seuraa joukko arabeja perässä, joista yksi on rakastajattaren veli. Miehet tapaavat rannalla ja syntyy tappelu, jossa Raymond haavoittuu. Arabit pakenevat paikalta ja miehet lähtevät hoitamaan Raymondin haavoja. Myöhemmin Raymond ja Mersault palaavat arabien luo pienelle lähteelle, ja Raymond vetää aseensa esiin. Mersault kieltää häntä ampumasta, ja arabit pakenevat. Raymond palaa Massonin talolle, mutta Mersault ei jaksakaan mennä sisälle, vaan lähtee kävelyille auringon paahteeseen. ”Sama punainen hohde. Meri läähätti hiekassa pienten laineidensa koko nopealla ja tukahtuneella hengityksellä. Kävelin hitaasti kallioita kohti, ja otsani tuntui paisuvan auringon paahteessa. Kaikki tuo helle

oli painona päälläni ja vastusti kulkuani. Ja joka kerta, kun tunsin sen kuuman puuskahduksen kasvoillani, purin hammasta, puristin käteni nyrkkiin housuntaskuissa, jännitin koko olemukseni selviytyäkseni auringosta ja sameasta huumauksesta, joka minuun siitä valui.” Mersault palaa lähteelle, jotta pääsisi pakoon aurinkoa. Paikalle saapuessaan hän huomaa, että Raymondia haavoittanut arabi on palannut yksin ja makaa varjossa. Huomatessaan Mersault’n hän kohottautuu hieman ja laittaa kätensä taskuun. Mersault ei tiedä mitä tehdä, joten hän jää odottamaan käsi puristaen revolveria takin taskussa, mutta helteen piinaamana hän ottaa muutaman askeleen eteenpäin. ”Aurinko paistoi niin kuin sinä päivänä, jona olin haudannut äidin, ja kuten silloinkin, särki ennen kaikkea otsaani, jossa kaikki suonet takoivat ihon alla. Tuon paahteen vuoksi, jota en enää kestänyt, liikahtin eteenpäin. — Ja sillä kertaa arabi veti puukkonsa pystyyn kohottautumatta. —Teräksestä kimposi valosuihku, ja tuntui kuin otsaani olisi osunut pitkä, sähköyvä terä. — En tajunnut enää muuta kuin otsallani helisevät auringon symbaalit ja epäselvänä sähköyvän säilän, joka sinkoutui yhä edessäni olevasta puukosta. Tuo polttava miekka jäyti luomiani ja tunki kirveleviin silmiini. Silloin kaikki alkoi huojua.” Silloin Mersault auringosta seonneena, revolveri jännittyneessä kädessä ampuu arabin, mihin päättyy kirjan ensimmäinen osa.

Toinen osa kertoo Mersault’n vankilassaolosta, kuulusteluista ja oikeudenkäynnistä. Mersault kertoo kirjassa yksityiskohtaisesti, millaista vangin elämä on. Hän toteaa, että kaikkeen tottuu. Hän viettää paljon aikaa muistellen tavaroitaan ja niiden järjestystä kotonaan. ”Läksin mielikuvituksessani yhdestä nurkasta ja kiersin siihen takaisin luetellen hengessäni kaiken, mitä tielläni kohtasin.”

Mersault’n oikeudenkäynti alkaa kesällä. Häntä odottaa kuolemantuomio, mikäli hänet todetaan syylliseksi murhaan. Asianajajat ja valamiehet takertuvat oikeudessa siihen, että Mersault oli laittanut äitinsä vanhainkotiin, Mersault’n tunteettomuuteen äitinsä hautajaisissa, siihen että hänellä oli ollut hauskaa Marien kanssa heti hautajaisten jälkeisenä päivänä ja siihen, että hän on Raymondin ystävä, jolla oli ollut riitoja tapetun arabin kanssa. Mersault tuntee oikeussalissa itsensä ulkopuoliseksi, kun muut puhuvat hänestä ja päättävät hänen kohtalostaan kysymättä häneltä mitään. Syyttäjä selittää valamiehille tapahtumien kulkua omasta näkökulmastaan ja haukkuu Mersault’ta oikeudessa. ”Onko hän osoittanut edes katumusta? Ei koskaan, hyvät herrat. Kertaakaan kuulustelujen aikana tämä mies ei ole osoittanut katalan konnantyönsä häntä liikuttavan.” Mersault olisi halunnut selittää, ettei hän ollut koskaan osannut katua

mitään ja että hän oli aina kiinni vain nykyhetkessä. Puolustusasianajaja yrittää puolustaa Mersault'ta parhaansa mukaan. Oikeudenkäynnin loputtua, pitkän odottelun jälkeen Mersault'lle luetaan tuomio. ”Kun kello taas kajahti, kun pilttuun ovi aukeni, niin vastaani tulvahti salin hiljaisuus, hiljaisuus ja omituinen tunne, joka minut valtasi todetessani, että nuori lehtimies oli kääntänyt silmänsä pois. En katsonut Marien taholle. En ennättänyt, sillä oikeuden puheenjohtaja sanoi minulle eriskummallista muotoa käyttäen, että pääni katkaistaisiin julkisella paikalla Ranskan kansan nimessä. Sitten olin tajuavani tunteen, jonka luin kaikkien kasvoilta. Se oli luultavastikin sääliä.”

Kirjan loppuosan Mersault vain odottaa tuomionsa täytäntöönpanoa. Hän ei halua ottaa vastaan vankilan pastoria, koska hänellä ei ole mitään sanottavaa. Hän ei myöskään usko Jumalaan. Mersault haluaisi, että tuomituille olisi olemassa edes jokin pieni toivo pelastua. ”Olin huomannut, että tärkeintä oli antaa tuomitulle mahdollisuutensa. Yksi ainoa tuhannesta riittäisi järjestämään asian. Niinpä arvelin, että voitaisiin keksiä kemiallinen yhdiste, jonka nauttiminen tappaisi potilaan (ajattelin: potilaan) yhdeksässä tapauksessa kymmenestä. Ehtona oli, että hän tietäisi sen. Sillä tarkoin harkitessani, asiaa tyynesti punnitessani totesin giljotiininterässä olevan juuri sen vian, ettei siinä ollut mitään mahdollisuutta, ei yhtään mitään. — Jos ensimmäinen kerta ihmeeksi epäonnistui, niin yritettiin uudestaan.” Mersault ajattelee armonanomustaan ja kuvittelee, miltä hänestä tuntuisi, jos se hylättäisi tai hyväksyttäisi. Lisäksi hän kuvailee öitään vankilassa odottaen, että hänet tullaan hakemaan teloitettavaksi. ”Puolen yön jälkeen odotin ja vaanin. Milloinkaan ei korvani ollut tajunnut niin monenlaisia, erottanut niin ohuita ääniä. Voin lisäksi sanoa, että minulla oli koko tuon ajan tavallaan onnea, sillä en koskaan kuullut askelia — ja olin taas voittanut kaksikymmentäneljä tuntia.” Ajatellessaan kuolemaa Mersault toteaa, että on aivan yhdentekevää kuoleeko kolmenkymmenen vai seitsemänkymmenen vuoden ikäisenä, kun kuolee joka tapauksessa. Vankilan pastori tulee tapaamaan Mersault'ta ja yrittää tarjota hänelle pelastusta ja uskoa, mutta Mersault'ta ei kiinnosta. Hän ei halua hukata aikaansa Jumalaan ja raivostuu pastorille. Hän purkaa kaiken vihan ja turhautumisensa huutamalla hänelle.

Pastorin lähdettyä Mersault ajattelee kohtaloaan. ”Aivan kuin tuo raivonpurkaus olisi puhdistanut minut pahasta, tyhjentänyt kaikesta toivosta, minä avauduin tuon merkkien ja tähtien täyttämän yön edessä ensi kerran maailman lempeälle välinpitämättömyydelle. Havaitessani sen niin kaltaiseksi, niin kerrassaan

veljelliseksi, tunsin olleeni onnellinen ja olevani sitä taas. Jotta kaikki täytyisi, jotta tuntisin itseni vähemmän yksinäiseksi, minun on vielä toivottava, että teloituspäivänäni olisi paljon katsojia ja että he ottaisivat minut vastaan vihan huudoin.” Kirja päättyy tähän Mersault’n sisäisen rauhan löytämiseen, eikä kerro hänen lopullista kohtaloaan.

Kun on lukenut Sivullisen, mieleen jää väistämättä paljon kysymyksiä. Miksi Camus on kirjoittanut Sivullisen? Sivullinen ilmestyi sodan aikana vuonna 1942. Kirja on hyvin eksistentiaalinen Mersault’n pohtiessa olemassaoloaan läpi koko teoksen. Ehkä sota toi ihmisten mieleen juuri samoja elämään ja kuolemaan liittyviä kysymyksiä, joita Mersault käy läpi odottaessaan tuomiotaan. Luultavasti sota aiheutti ihmisille yhteiskunnasta ja elämästä vieraantuneisuuden tunteita, joita peilaamaan Camus kirjoitti Sivullisen. Camus edusti teoksissaan sartrelaista, eksistentiaalista elämännäkemyksiä. Camus olikin Sartren ystävä ja työtoveri. Sartren filosofia korostaa olemassaolon ja sen absurdiuden tiedostamista ja yksilön vapautta. Vapaudesta seuraa valinnan mahdollisuus ja siten myös vastuu, joka puolestaan aiheuttaa ahdistusta. Eksistentiaalismin katsotaan tosin vaikuttaneen pääasiassa vasta toisen maailmansodan jälkeen, joten Camus oli ehkä hieman aikaansa edellä kirjoittaessaan Sivullisen. Toisaalta Sivullinen saattaa olla myös kertomus Camus’n omasta elämänvaiheesta 1940-luvun alussa.. Hän syntyi Algeriassa, vietti siellä lapsuutensa ja nuoruutensa, ja asettui Pariisiin vasta vuonna 1942 – samana vuonna jona Sivullinen julkaistiin. Ehkä Camus tunsikin olevansa vieraantunut kaikesta vanhasta ja turvallisesta uudessa kotimaassaan ja alkoi itse pohtia eksistentiaalisia kysymyksiä. Lisäksi täytyy ottaa huomioon, että kirjan alkuperäinen, ranskankielinen nimi on *L’étranger*, joka tarkoittaa myös ulkomaalaista. Ehkä Camus tunsikin olevansa pariisilaisten silmissä outo ulkomaalainen. Yksi yleinen tulkinta kirjan nimestä on, että Camus kuvailee Algeriaa rassistiseksi maaksi. Totta on, että kirjan luettuani arabeista jäi negatiivinen mielikuva: he vain loikoilevat päivät pitkät ja tappelevat valkoisten kanssa.

Luultavasti jokainen tuntee välillä olevansa kaikesta täysin sivullinen. Ainakin oman lähipiirini edustajista puolet on juuri Mersault’n kaltaisia ”samantekevää” -ihmisiä vähintään parina päivänä viikossa. Ehkä tämä tunne on nykyihmisille tyypillisempää ja ominaisempaa kuin 1940-luvulla eläneille. Syynä saattaa hyvinkin olla yhteiskunnan muutokset viime vuosikymmeninä yhä kansainvälisempään suuntaan, minkä seurauksena monet ovat vähän pihalla siitä keitä oikeastaan ovat. Suomalaisia? Eurooppalaisia? Molempia?

Yksi silmäänpistävimmistä seikoista Sivullisessa on Camus'n luoma naiskuva. Nuori, kaunis Marie rakastuu tunteettomaan Mersault'iin ja tahtoo naimisiin tämän kanssa. Jutusta tekee käsittämättömän se, että Mersault ei rakasta Marieta ja kertoo sen pariinkin otteeseen suoraan tytölle. Mutta silti Marie on halukas ryhtymään Mersault'n vaimoksi. Häitä ei koskaan kylläkään pidetty, sillä Mersault joutuu vankilaan ennen niitä. Näin jälkeempäin ajateltuna se saattoi olla Marien onni, sillä millaista olisi elää avioliitossa miehen kanssa, joka käyttäytyy tunteettomasti ja ylimielisesti? Miehen kanssa, jolle kaikki on samantekevää? Tuskin kovin palkitsevaa. Ehkä Marie ei rakastanutkaan Mersault'a kuitenkaan niin kovasti, koska hän kävi tapaamassa sulhastaan vain kerran, eikä liioin kirjoittanut kirjeitäkään. Sivullisen naisista jäi muutenkin sellainen kuva, että he ovat hyvin riippuvaisia miehistä, eivätkä pysty elämään ilman heitä. Oletettavasti yleinen naiskuva olikin 1940-luvulla juuri ns. nyrkin ja hellan välissä -tyyppinen.

Asia, joka jäi ihmetyttämään suuresti on se, kuinka ihmiset eivät hyväksyneet sitä, että Mersault laittoi äitinsä vanhainkotiin, koska hänellä ei ollut varaa elättää äitiään. Nykyihmisenä tätä on vaikea käsittää, sillä vanhainkoteihin on pitkät jonot, eikä oikeastaan kukaan hoida vanhempiaan heidän elämänsä ehtopuolella. Mersault kylläkin puolustelee äitinsä vanhainkotiin siirtämistä oudoin perustein. Rahasyyn lisäksi hän sanoo ”koska meillä ei ollut enää mitään sanottavaa toisillemme”. Oikeudenkäynnissä kuolemantuomio annetaankin selvästi myös osittain siksi, että Mersault hylkäsi äitinsä tunteettomasti laittamalla hänet vanhainkotiin. Ilmeisesti sellainen ei ollut suotavaa ajan yhteiskunnassa.

Kirjan luettua jäi harmittamaan se, että Mersault sai jonkinlaista elämänhalua ja kipinää ajatuksiinsa vasta kirjan lopussa, kun hän tajusi kuoleman lähestyvän. Mutta Mersault ei tunne edes syyllisyyttä tekemästään murhasta, vaan sanoo, ettei ole koskaan osannut tosissaan katua mitään. Lisäksi hän tappoi arabin auringon ja kuumuuden seurauksena, ei harkitusti tai suunnitellusti. Syyttäjät tosin väittää oikeudenkäynnissä Mersault'n harkinneen tarkasti jokaisen liikkeensä palatessaan lähteelle ase mukanaan. Mahdollisesti Sivullinen on myös jonkinlainen kannanotto kuolemantuomioon, sillä Mersault pohtii kuumeisesti giljotiinille vaihtoehtoisia teloitustapoja kirjan viimeisessä luvussa. Aivan kirjan lopussa hän saavuttaa suuren sisäisen rauhan ja onnen, suorastaan ilon ja vapautumisen kuoleman edessä.

Camus on kirjoittanut Sivullisen käyttäen hyvin yksityiskohtaisia kuvauksia sekä tarkkaa ja hiottua kieltä. Kaikkia maisemia, tuoksuja ja ihmisiä kuvaillaan äärimmäisen, ehkä jopa tarpeettoman tarkasti. Kirjan tapahtumia, niiden merkitystä ja kirjailijan tarkoitusta voi tulkita monella tavalla, mikä tekee Sivullisesta mielenkiintoisen. Ehkäpä sen klassikkoarvo perustuukin juuri tähän. Camus toimi sodan aikana vastarintaliikkeessä sekä toimi ennen aktiivista kirjailijanuraansa laittoman vasemmistolehden *Combatin* toimittajana. Ehkä nämä poliittiset taustat ovat osaltaan olleet vaikuttamassa taka-alalla Camus'n kirjojen synnyssä. Albert Camus menehtyi auto-onnettomuudessa Villeblevinissa vuonna 1960.

Sivullisesta jäi käteen paljon pohdittavaa omankin elämäni kannalta. Ymmärrän hyvin, miksi kirjasta tuli niin suosittu toisen maailmansodan ja sen jälkeisen kaaoksen keskellä. Sivullinen sai minut huomaamaan itsessäni yllättäviä piirteitä. Ehkä seuraavan kerran kuin joku kysyy minulta, mitä haluan tehdä, en vastaakaan nykynuorille tyypilliseen tapaan ”ihan sama”, vaan yritän ajatella tosissani mitä tahdon.

Lähteet:

<http://www.kiiltomato.net/?rcat=K%E4%nn%F6skirjallisuus&rid=581>

<http://www.satakirjaa.fi/satatxt.htm>

<http://www.hut.fi/~ykarikos/doc/sartre/eksistentiaalisuus.html>